

ברוכים הבאים

לבקעת בית נטופה

מיקום ומאפיינים

בקעת בית נטופה היא בקע טקטוני (גרבן). קרקעיתה שקעה בין שתי מערכות של שברים מקבילים ועברה תהליכי המסה קרסטיים מואצים. הבקעה היא הגדולה מבין הבקעות בגליל התחתון, שחלקה מוצף בחורף. לבקעה צורה אליפטית, אורכה כ-16 ק"מ ורוחבה הממוצע כ-3 ק"מ. מצפון גובל בה רכס הרי יטבת, ומדרום תוחמים אותה רכס הר תורען וגבעות ציפורי. מצדה המזרחי נחסמת הבקעה ברכס של גבעות נמוכות המפריד בינה לבין נחל ארבל. חלקה המזרחי מוצף בעונת הגשמים בגלל כמה גורמים: המבנה הצר והארוך של הבקעה, התחומה מכל עבריה ברכסים גבוהים, נטייה מתונה לכיוון מערב ותכונות הקרקע החרסיתיות שאינן מאפשרות חלחול מי הגשמים לתוך האדמה.

בקעת בית נטופה הפורייה שבבקעות

אתרים נוספים בקרבת המקום

- גן לאומי ציפורי
- תל חנתון
- חירבת רומה
- יודפת
- מוביל המים הארצי
- עין נטופה
- חירבת מסלח'ית
- תל אלואויאת

הקרקע האלובילית הכבדה והעמוקה והלחות הגבוהה בקרקע יוצרת בתי גידול ייחודיים. חלקים גדולים של הבקעה מאופיינים על ידי חברות צומח של ינבוט וחוח, צנינה קוצנית ושוש קרח. בשולי השדות צומחים מינים נדירים כגון לענית יריחו, ורבנה שרועה, נורית המלל ונורית השדה. לאחר התיבשות המים מופיעים צמחי מרור מכחיל, אספקלריה נאה, צפרונית שחומה, ומינים שונים של שברק. באזורים שבהם ההתייבשות היא איטית צומחים צומח אירוס הבצות, ובשולי הבקעה קיימים יחידות חורש ים תיכוני של עצי אלון מצוי, חרוב מצוי ואלון התבור.

הבקעה נקראה על שם הישוב הקדום בית נטופה, מלשון מים נוטפים. הבקעה הייתה מיושבת החל מתקופת הברונזה התיכונה, והיישוב המרכזי בה היה במערבה, בתל חנתון, ליד התל התחברו דרכי המסחר הראשיות שחצו את הגליל: דרומה - אל מגדו ואל דרך הים, מזרחה אל החורן, ומערבה - דרך נחל אבלים אל מישור החוף ואל עכו. בתקופת ההתנחלות נכללה הבקעה בתחום שבט זבולון. בתקופה הרומית ואחרי חורבן הבית השני הייתה הבקעה מוקפת בישובים יהודיים רבים שבהם התרכזו אחדות ממשמרות הכהונה שגלו מיהודה לאחר מרד בר כוכבא: משמרת אלישיב בכפר קנה, משמרת אביה בכפר עוזיאל, ומשמרת הקוף בעילבון. יישובים אחרים בבקעה הוקמו במקומות כגון חרבת בית נטופה, חרבת ממלח, חרבת רגמה, כפר מנדא חרבת רומה, רומאנה ובויעינה. בישובים אלו התגלו מערות מסתור רבות המעידות שתושבי הבקעה נטלו חלק במרד בר כוכבא.

רוב קרקעות הבקעה הן בבעלות תושבי הכפרים השוכנים בשוליה: כפר מנדא, סחינין, עראבה, בעינה, עילבון, רומאנה ועוזיר. גם למושבים צפורי ויודפת ולקיבוץ הסוללים אדמות בבקעה. חקלאי האזור מגדלים בבקעה גידולי חורף וגידולי קיץ מגוונים.

בקעת בית נטופה באביב

כפר עוזיר (אלעזיר)

כפר ערבי בגליל התחתון המרכזי, בשוליים הדרומיים של בקעת בית נטופה ומצפון להר תרען, האוכלוסייה מונה כ- 3,000 נפש והתושבים עוסקים בעבודות חוץ, במלאכה ובחקלאות. יש המזהים כאן את מקומו של היישוב היהודי כפר עזיאל, מן התקופה הרומית - ביזנטית, שבו ישבה משמרת הכהונים לבית אביה, ששירתה בבית המקדש והתיישבה כאן לאחר חורבן הבית. במקום שרידי קברים עתיקים ומערות חצובות בסלע.

רומאנה

כפר ערבי בגליל התחתון המרכזי, בשוליים הדרומיים של בקעת בית נטופה, מצפון - מערב להר תרען. האוכלוסייה מונה כ- 1100 נפש. התושבים עוסקים בעבודות חוץ, במלאכה ובחקלאות. הכפר משמר את שמה של רמון, אחת מערי שבט זבולון, שהייתה לבני מררי הלוויים ואת שם היישוב בית רמון מימי המשנה והתלמוד. בבית רמון נפגשו חכמי המשנה, ובהם רבי מאיר, ועסקו בתורה ובדין אודות הכובש הרומי ודרכי הפעולה נגדו. ממערב לה - רמאנה נמצאת חרבת רומה, ובה מערות ומחילות חצובות בסלע המיוחסות לתקופת מרד בר כוכבא. סגנון החציבה מזכיר את מערות המסתור בשפלה שבהן הסתתרו היהודים מפני הרומאים בימי המרד.

חורבת רומה

חורבה בחלקה הדרומי של בקעת בית, כ- 1.5 ק"מ מערבית ליישוב רמאנה. כ- 2 ק"מ דרומית לחרבת רומה נתגלתה דרך רומית, ולצדיה אבני מיל רומיות. בחורבה נסקרו מבנים ומתחמים, ובכולם נמצאו חרסים ומטבעות המעידים גם הם על יישוב מן התקופה הרומית, ששמות היישובים היום - רומה ורומאנה מתייחסים אליו. מאז ימי הביניים זיהו כאן את היישוב ארומא מתקופת הבית הראשון. בתקופות הרומית והביזנטית שכן במקום היישוב רומא. מכאן יצאו האחים נטירה ופיליפוס, שנודעו בזמן המרד הגדול במעשה גבורה ביודפת. נוסעים בימי הביניים מתארים את המקום מצפון לצפורי. נוסעים אחרים זיהו כאן את מקום קבורתם של ראובן בן יעקב, בנימין ואביה בן ירבעם. בתחתית החורבה נתגלתה מערכת חדרים חצובה בסלע, ובה מחילות עם סידורי נעילה בסגנון המוכר במערות המסתור שבשפלת יהודה. יש המייחסים מערכת זו לימי מרד בר כוכבא. מערת המסתור נמצאת בשולי גבעה הבנויה סלע קרטוני רך ומתפורר, והיא כוללת חדרים פעמוניים וחללים המקושרים ביניהם במחילות.

ערב אלהיב

יישוב בדווי בגליל התחתון המרכזי, בשוליים הדרומיים של בקעת בית נטופה, מדרום לרמאנה במקום התיישבו בשנת 1971 בדווים הנמנים עם שבט ערב אלהיב. מספר התושבים כ- 1900 ורבים מהם משרתים בכוחות הביטחון.

בויעינה-נוג'ידאת

יישוב ערבי בגליל התחתון המרכזי, בשוליים הדרומיים של בקעת בית נטופה, מצפון להר תרען. האוכלוסייה מונה כ- 9000 תושבים, העוסקים במלאכה, בחקלאות ובעבודות חוץ. יש המזהים כאן את מקומה של העיר בית ענת. הנזכרת בלוחות אוגרית. בתחום היישוב יש מערות מגורים וקבורה ומתקנים חקלאיים ותעשייתיים חצובים בסלע, עדות לקיומו של יישוב מן התקופה הרומית - ביזנטית במקום.

הצעה לסיור בבקעה

נחל יודפת - בקעת בית נטופה
דרגת קושי: רגיל.
אורך המסלול: כ- 7.5 ק"מ.
סימון: כחול 3176, אדום 3173.

תאור כללי:

תחילת המסלול בכניסה למושב יודפת. המסלול (כחול) יורד במדרון לכוון תל יודפת. לפני התל פונה המסלול (אדום 3137) מזרחה ודרומה, נכנס אל תוואי נחל יודפת וממשיך בתוואי עד למוצאו בבקעת בית נטופה עובר לפני בקעת בית נטופה המסלול ליד חרבת קנה וחרבת רג'מה המסלול חוצה את בקעת בית נטופה דרומה תוך חציית מוביל המים הארצי ע"ג גשר ומסתיים בכפר רומנה בחלק הדרומי של בקעת בית נטופה.

בתחילת המסלול הצמחיה דלילה. בהמשך הערוץ המסלול עובר בתוך שמורת הר עציון הכוללת עצי אלון, צמחיה ופריחה עונתית. המסלול חשוף ברובו.

מסלול בדרגת קושי בינונית המשלב הליכה באזור התיישבות קדומה בתל יודפת ובחירבת קנה, מעבר באזור חורש אלונים, חציית עמק בית נטופה והמוביל הארצי. המסלול מומלץ להליכה מיודפת לרומנה.

תצפית

תצפית מאזור יודפת, שמורת יודפת - עצי אורן וצמחיה מגוונת כגון: צבעונים, סחלבים, נרקיסים, רקפות ועוד.

עונות מומלצות לטיול: סתיו, חורף, אביב.

משך הליכה: כ- 5 שעות

מקומות מתאימים להפסקה חניה/חניון:

בחורשה למרגלות תל יודפת, בתל יודפת ולמרגלות תל (חירבת) קנה.

שילוט והכוונה במסלול:

כחול בתחילתו ואדום בהמשכו. ניתן לסיים את המסלול בכפר מנדא. ממוצא נחל יודפת בבקעת בית נטופה, שביל מוביל מערבה למרגלות הר עצמון עד לכפר מנדא (מסלול לא מסומן). למרגלות תל יודפת מפגש עם מסלול (אדום 3173), המוביל מערבה לחניון הר עצמון ודרומה לבקעת נטופה. באותו מפגש מסלול (כחול 3176) עולה לתל יודפת. מומלץ לעלות ולבקר בתל (כ- 200 מ' עליה). בתוך ערוץ הנחל, מפגש עם מסלול (שחור 3174) העולה צפונה להר השאבי. קשר תקין למעט בחלקו התחתון של הערוץ.